

اشاره:

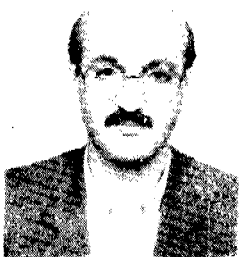
بحث قیمت‌گذاری کالاها و خدمات با هدف حمایت از تولیدکنندگان و حفظ حقوق مصرف‌کنندگان در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به‌شدت مورد توجه مسئولان نظام بوده است.

وضعیت اقتصاد وابسته به نفت و نوسان‌های بازار جهانی نفت، جنگ تحمیلی و آثار محاصره اقتصادی و... همواره امواج افزایش قیمت‌ها در ایران را تشدید کرده است و در این راستا از یک سو بخش تولید و از سوی دیگر مصرف‌کنندگان به‌ویژه اقشار آسیب‌پذیر اجتماع، مورد تهدید قرار گرفته‌اند. دولت نیز به‌منظور هدایت فعالیت‌های اقتصادی و حمایت از اقشار کم‌درآمد، وظیفه خود می‌داند که با تنظیم قیمت‌ها در بازار، امکان کار و فعالیت و تأمین مایحتاج زندگی را برای هر دو گروه (تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان) پدید آورد.

فعالیت‌های دولت در بخش تنظیم بازار و حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان از طریق مداخله در بازار کالاها و نظام قیمت‌گذاری کالاها و خدمات، آثار مثبت و کاد منفی به‌جا گذارده است.

خبرنکار نشریه «بررسی‌های بازرگانی»

در گفت‌وگو با دکتر علی ثقفی معاون بررسی قیمت‌های سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، عمده‌ترین تلاش‌های دولت در مداخله در نظام قیمت‌ها و آثار مثبت و منفی این اقدامات در سال‌های اخیر را به بحث نهاد.

دولت در ایجاد قیمت‌گذاری در بخش متبادل صنعتی

■ لطفاً تاریخچه قیمت‌گذاری کالاها و خدمات در ایران را

بفرمایید.

□ قیمت‌گذاری کالاها و خدمات در سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان از اوایل سال ۱۳۶۰ آغاز شد. مجمع عمومی این سازمان براساس اساسنامه‌ای که به تصویب شورای انقلاب رسید. بالاترین مرجع رسمی قیمت‌گذاری در کشور می‌باشد. نمایندگان مجمع عمومی تحت‌عنوان هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها و جزو ارکان رسمی سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان است.

در سال ۱۳۶۰ فهرستی از اقلام مشمول قیمت‌گذاری توسط مجمع عمومی سازمان به تصویب رسید و تصویب نهایی قیمت کالاها اساسی و ضروری مردم با شورای اقتصاد بود. ولی تصویب قیمت اقلامی که از نظر عامه مردم اساسی تلقی نمی‌شوند و یا در شاخص مصرف‌کننده اثر چندانی ندارند، به هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها محول شد.

در دوران جنگ تحمیلی به علت انتظار مردم از دولت و مشکلاتی که در کشور وجود داشت. بسیاری از اقلام کالاها و خدمات مشمول قیمت‌گذاری شد و این روند تا اواسط سال ۱۳۶۸ ادامه داشت. از سال ۱۳۶۸ با آغاز برنامه اول اقتصادی، به تدریج از اقلام مشمول قیمت‌گذاری کاسته شد و روند حذف تدریجی قیمت‌گذاری این اقلام طی شد. به نحوی که در اوایل سال ۱۳۷۱ تعداد اقلام مشمول قیمت‌گذاری انکشت‌شمار بود. این روند تا اواسط سال ۱۳۷۳ ادامه داشت.

چون میزان تورم در سال‌های ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲ و ۱۳۷۳ روند صعودی را طی می‌کرد و برای نمایندگان محترم مجلس نیز سؤال برانگیز بود. طی جلساتی درخواست شد تعدادی از اقلام اساسی مشمول قیمت‌گذاری شوند. از سوی دیگر در همان سال شورای تشخیص مصلحت نظام به دلیل میزان بالای تورم، تشکیل جلسه داد و یکی از مباحثی که در این شورا مطرح شد. سیاست‌های قیمت‌گذاری در کل کشور بود.

بر اساس سیاست‌هایی که شورای تشخیص مصلحت نظام اتخاذ کرد. از اواخر سال ۱۳۷۳ دو ارکان مهم تأسیس شد که عبارتند از ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار و به تبع آن سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت‌ها و همچنین سازمان تعزیرات حکومتی.

ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار، فهرستی از اقلام مشمول قیمت‌گذاری را مشخص کرد و برای اجرا به سازمان حمایت اطلاع کرد.

این فهرست اقلام به گروه اول کالاها و خدمات مشمول قیمت‌گذاری معروف شد. همچنین ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار، فهرست دیگری از کالاها را به عنوان گروه دوم کالاها و خدماتی که توسط وزارت صنایع مشمول قیمت‌گذاری ارشادی هستند، اعلام کرد.

بقیه کالاهایی که مشمول قیمت‌گذاری تشخیص داده نشد، به عنوان گروه سوم کالاها است که فهرست خاصی ندارد. بنابراین براساس این فهرست‌ها، قیمت‌گذاری این اقلام از اواخر سال ۷۳ آغاز شد و برحسب مورد اگر اقلامی مشمول مابه‌التفاوت و یا یارانه‌های دولتی بودند، قیمت آنها توسط شورای اقتصاد به تصویب می‌رسید، ولی اگر مشمول یارانه و یا مابه‌التفاوت نبودند، ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار قیمت نهایی این محصولات را مشخص می‌کرد.

در سال ۱۳۷۴ و همچنین بخشی از سال ۱۳۷۵ این اقلام کماکان مشمول قیمت‌گذاری بود. در اواسط سال ۷۵، ابتدا به تدریج برخی از اقلامی که مشمول گروه دوم کالاها بودند به درخواست وزیر صنایع به علت اینکه عرضه و تقاضای این کالاها متناسب شده بود. از شمول قیمت‌گذاری خارج شد، همچنین برای گروه اول کالاها، گزارش‌هایی که از سوی سازمان حمایت تهیه شد و یا گزارش‌های دیگری که از سوی وزارت صنایع و یا سایر دستگاه‌ها به ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار می‌رسید و یا به علت تغییر نرخ ارز، برخی اقلام، این کالاها از گروه اول حذف شد. مداد، خودکار، لاستیک سواری، لاستیک سنگین، الیاف نایلون و... از آن جمله بودند.

○ مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۷۳ به منظور بررسی مسأله تورم تشکیل جلسه داد و یکی از موضوع‌های طرح شده در این نشست، سیاست‌های قیمت‌گذاری کالاها بود.

در آغاز سال ۱۳۷۵ کل فولاد اعم از مقاطع و یا ورق از شمول قیمت‌گذاری و تعزیرات حکومتی خارج شد و قیمت‌ها براساس بازار آزاد تعیین شد. این قیمت‌ها توسط کمیته‌ای تعیین می‌شد که نام آن کمیته تنظیم بازار فلزات بود. به این ترتیب فولاد، مس و آلومینیوم مشمول مابه‌التفاوت شد. در حال حاضر گروه اول کالاها مشمول قیمت‌گذاری است و سازمان حمایت طبق فهرست عمل می‌کند. از فهرست گروه دوم

و با نرخ‌هایی که مستند هستند به سازمان حمایت ارایه می‌شود. در زمینه محاسبه قیمت مواد اولیه اختلاف نظر کمی بین سازمان حمایت و واحدهای تولیدی وجود دارد.

ب- هزینه کارکنان که شامل حقوق و دستمزد، مزایا، پاداش و برخی از هزینه‌هایی که مستقیماً به کارکنان یک واحد منتسب می‌شود، و رقم آن از طریق گزارش‌های حسابرسی و یا صورت‌های مالی که واحد مربوطه ارایه می‌کند و یا اظهارنامه‌های مالیاتی استخراج می‌شود. برای محاسبه بهای هزینه کارکنان در هر واحد محصول، معمولاً به تولید واقعی همان سال و یا اگر قرائن و شواهدی وجود داشته باشد که مقدار تولید در سال‌های آینده افزایش خواهد یافت، به مقدار پیش‌بینی سال آینده تقسیم می‌شود و هزینه کارکنان برای هر واحد محصول مشخص می‌شود.

ج سایر هزینه‌های تولید که عمده این هزینه‌ها را هزینه‌های آب، برق، تعمیرات، نگهداری، استهلاک دارایی‌های ثابت، برخی از مواد غیرمستقیم و هزینه‌های سربار، تشکیل می‌دهد، در مجموع از گزارش‌های حسابرسی و یا صورتحساب‌های مالی استخراج می‌شود و برای محاسبه بهای هر واحد محصول جمع مبلغ هزینه به ۷۰ درصد ظرفیت اسمی واحد و یا تولید واقعی و یا پیش‌بینی تولید برای سال‌های آتی (هر کدام که بیشتر باشد) تقسیم می‌شود و مبلغ هزینه سربار در هر واحد محصول به این طریق محاسبه می‌شود.

مجموع این هزینه‌ها معمولاً بهای تمام‌شده محصول را تشکیل می‌دهد. علاوه بر این هزینه‌ها، هزینه‌های اداری، فروش و توزیع هستند که در زمینه کالاهای تولیدی معمولاً رقم عمده‌ای را تشکیل نمی‌دهند، ولی هر رقمی که مستند باشد در محاسبات منظور می‌شود.

یک قلم از هزینه‌ها که معمولاً مورد نظر مجمع عمومی سازمان حمایت و هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها می‌باشد، هزینه مالی است.

براساس ضابطه‌ای که برای سازمان حمایت مقرر شده است، هزینه مالی مطابق دفتر رسمی واحدها در محاسبات منظور می‌شود، به شرطی که از ده درصد بهای مواد مصرفی محصول بیشتر نشود.

در اکثریت موارد، ۱۰ درصد تعیین شده پوشش هزینه‌های مالی را می‌دهد. چون اگر دوره گردش یک محصول در سال دو بار باشد، ۱۰ درصد بهای مواد مصرفی برای دو بار، ۲۰ درصد می‌شود که تقریباً برابر است با مصوبات شورای پول و اعتبار.

نیز اکثر کالاها خارج شده و وارد گروه سوم شده است و مشمول قیمت‌گذاری نیست. تعداد انگشت‌شماری از اقلام هنوز در گروه دوم به صورت ارشادی تعیین قیمت می‌شوند.

○ براساس سیاست‌های متخذه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار و به تبع آن سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت‌ها و نیز سازمان تعزیرات حکومتی تأسیس شد.

همزمان به دلیل آنکه تعداد کالاهای گروه سوم زیاد بود، با تصویب ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار دستورالعملی برای واحدهای تولیدکننده در مورد نحوه قیمت‌گذاری این نوع کالاها که رأساً توسط خود واحدهای تولیدی باید تعیین می‌شد، از سوی سازمان حمایت تهیه شد و در جراید همگانی اعلام شد که واحدهای تولیدی براساس آن عمل کنند.

در این دستورالعمل آمده است واحدهای تولیدی پس از تعیین قیمت موظف به اعلام آن در رسانه‌های همگانی می‌باشند. البته یک نسخه از فهرست قیمت‌ها نیز باید به سازمان حمایت ارسال شود. این دستورالعمل در سال ۷۴ تهیه شد و هم‌اکنون نیز ادامه دارد.

امروز سازمان حمایت مشغول تهیه دستورالعمل دیگری است تا در هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها مطرح نماید.

■ ضوابط قیمت‌گذاری کالاها را ذکر بفرمایید.

۱) بالاترین مرجع رسمی قیمت، مجمع عمومی سازمان حمایت است. بنابراین ضوابط قیمت‌گذاری سازمان حمایت باید به تصویب مجمع عمومی سازمان حمایت برسد. در زمینه قیمت‌گذاری کالاها و خدمات دو سری ضوابط وجود دارد.

۱- ضوابط قیمت‌گذاری برای کالاهای ساخت داخل

۲- ضوابط قیمت‌گذاری برای کالاهای وارداتی.

ضوابط قیمت‌گذاری برای تولیدات داخلی از سال‌های ۱۳۶۵ به بعد تغییرات فاحشی نیافته است. شاید ذکر چند نکته در این زمینه ضروری باشد. معمولاً بهای تمام شده کالاها را سه قلم از هزینه‌ها تشکیل می‌دهند:

الف) مواد اولیه

ب) هزینه کارکنان

ج) سایر هزینه‌های تولیدی.

الف- مواد اولیه عموماً براساس مقدار مصرف واقعی مواد

و تثبیت قیمت‌ها ضوابطی را برای تعیین درصدهای سود خرده‌فروشی و عمده‌فروشی مشخص می‌کند.

طی سالیان درازی که سازمان مشغول قیمت‌گذاری است، بتدریج درصدهای عمده و خرده‌فروشی مشخص شده است و اگر با مواردی برخورد شود که قبلاً تعیین نشده باشد و یا مشکلاتی در ضرایب قبلی وجود داشته باشد، موضوع در هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها مطرح می‌شود و براساس شرایط موجود، درصدهای گذشته تعدیل می‌شود.

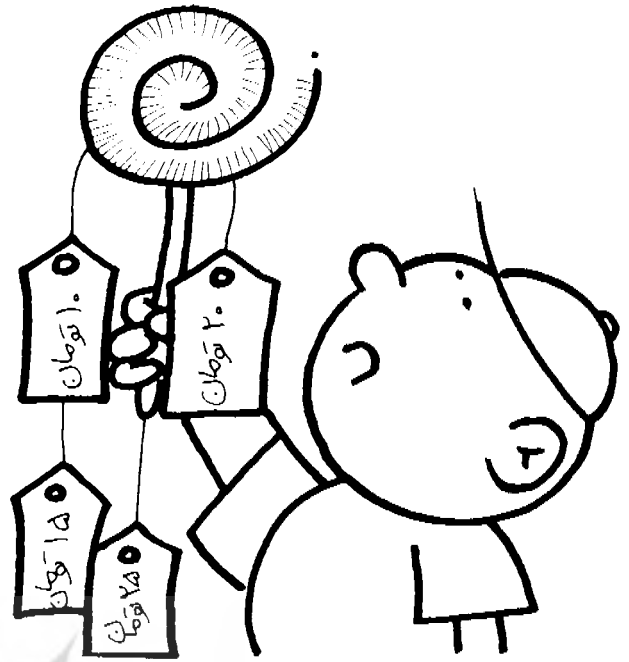
با اعمال درصدهای سود عمده و خرده‌فروشی، قیمت عمده‌فروشی و خرده‌فروشی کالاها مشخص می‌شود و برگه‌های اعلام قیمت توسط سازمان حمایت صادر می‌شود که نسخه‌هایی از آن برای سازمان بازرسی، وزارت صنایع، وزارت بازرگانی و در صورت لزوم به دیگر سازمان‌ها و ارگان‌های ذی‌ربط ارسال می‌گردد.

معمولاً از واحدهای تولیدی درخواست می‌شود قیمت‌ها را به نحو مناسب به اطلاع عموم برسانند و در فروش کالاها حتماً فاکتور (سیاهه فروش) صادر کنند و در برگه‌های اعلام قیمت تذکر داده می‌شود ضوابط را رعایت کنند.

■ ضوابط قیمت‌گذاری کالاهای وارداتی چگونه است؟

□ برخی اقلام کالاهای وارداتی نیز از اوایل سال ۱۳۶۰ مشمول قیمت‌گذاری شدند. در حال حاضر نیز برخی اقلام وارداتی که معمولاً از ارزهای ترجیحی استفاده می‌کنند و عموماً کالاهای ضروری و اساسی و موردنیاز جامعه می‌باشند، توسط سازمان حمایت، قیمت‌گذاری می‌شود.

ضوابط قیمت‌گذاری کالاهای وارداتی را باید مجمع عمومی سازمان حمایت تصویب نماید. طی سالیان متمادی که سازمان حمایت به امر قیمت‌گذاری کالاهای وارداتی پرداخته است، ضوابط آن به اصطلاح پخته شده و امروز بسیار منسجم است. گروه‌های مختلف قیمت‌گذاری کالاهای وارداتی در سازمان حمایت مشغول به کار هستند. در این زمینه بهای تمام شده کالاهای وارداتی مجموعه قیمت کالا، هزینه حمل آن که به سی‌انداف (هزینه و کرایه) معروف است، هزینه بیمه، هزینه‌های ثبت سفارش و گشایش اعتبار، هزینه کارمزدهای بانکی،

○ در آغاز سال ۷۵ فولاد اعم از مقاطع یا ورق، از شمول قیمت‌گذاری و تعزیرات حکومتی خارج شد و قیمت‌های آن بر اساس بازار آزاد از سوی کمیته تنظیم بازار فلزات تعیین شد و مشمول مابه‌التفاوت گردید.

البته در مواقعی که واحدهای تولیدی برای تأمین منابع مالی خود وام‌هایی به نرخ‌های بالاتر اخذ نمایند، ممکن است سقف ۱۰ درصد کفاف هزینه‌های مالی آنها را نکند. به این هزینه مالی نیز سود تعلق نمی‌گیرد. پس از آنکه مجموعه هزینه‌ها مشخص شد، طبق ضوابط مجمع عمومی سود واحدهای تولیدی بین ۱۵ تا ۲۵ درصد بهای تمام شده است و هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها که نمایندگان مجمع عمومی سازمان حمایت هستند، مشخص می‌کند که به کدام واحدها ۱۵ درصد، به کدام واحدها ۱۸ درصد و به کدام واحدها ۲۰ درصد سود تعلق گیرد.

معمولاً ضابطه اصلی که در این زمینه مدنظر هیأت می‌باشد، ارزش افزوده محصول است، به‌نحوی که هر چه ارزش افزوده یک محصول بیشتر باشد، هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها سود بیشتری برای آن محصول منظور می‌کند. پس از آنکه قیمت فروش کارخانه مشخص شد، هیأت تعیین

○ ضوابط قیمت‌گذاری کالاها از سوی سازمان حمایت باید به تصویب مجمع عمومی آن برسد تا قابل اجرا باشد.

که اعضای آن وزرای ذی‌ربط اقتصادی و به ریاست رییس‌جمهوری می‌باشد، مطرح می‌شود.

در این شورا قیمت کالاهای اساسی تصویب می‌شود. اگر برخی اقلام مشمول مابه‌التفاوت و یارانه نباشند، ولی مشمول قیمت‌گذاری باشند، گزارش تهیه شده به هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها تسلیم می‌شود و پس از اعلام این هیأت، گزارش برای ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار ارسال می‌شود. این ستاد که به ریاست رییس‌جمهوری و وزرای که با اعضای شورای اقتصاد تفاوت چندانی ندارند، قیمت آن کالا را بررسی کرده و تصمیم این ستاد نهایی خواهد بود. نظر این ستاد به سازمان حمایت ابلاغ می‌شود و سازمان برگ اعلام قیمت را صادر می‌کند.

■ دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری تا چه حدی مورد

قبول است؟

□ به نظر من دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری در حد متعادل لازم است. از جمله دلایلی که برای این نظر اعلام می‌دارم این است که ایران در سال‌های دراز همواره با محدودیت درآمد ارزی مواجه بوده است. به علت این محدودیت، دولت مجبور بوده است به نحوی این درآمد محدود را سهمیه‌بندی کند. برای کالاهایی که سهمیه‌بندی صورت می‌گیرد یک نظارت و کنترل لازم است. قیمت‌گذاری یکی از مراحل این فرآیند است.

دلیل دیگر اینکه انحصارهایی در ایران وجود دارد که طی آن بسیاری از محصولات اساسی و مورد مصرف عامه مردم که با قشر عظیمی سروکار دارد و در شاخص خانوار نیز تأثیر دارد، به صورت انحصاری یا شبه‌انحصاری تولید می‌شود. (فولاد، مس، آلومینیوم، محصولات پتروشیمی و... جزء این محصولات هستند).

وقتی این اقلام حالت انحصاری یا شبه‌انحصاری پیدا می‌کنند، دخالت دولت در قیمت‌گذاری آن ضروری می‌شود. کنترل و نظارت بر قیمت این‌گونه کالاها باعث می‌شود که قیمت برق، گاز، پست، مخابرات، حمل و نقل، هواپیمایی و... به‌طور خودمختار افزایش نیابد.

دلیل دیگر وجود یارانه‌ها می‌باشد که به‌منظور حمایت از اقشار آسیب‌پذیر در جامعه در نظر گرفته می‌شود. یارانه کالاها اختلاف قیمتی را در جامعه پدید می‌آورد که باید کنترل و نظارت شود تا دولت به اهداف خود برسد. اگر قیمت‌ها بدون کنترل رها شود، مانند کالای قاچاق می‌شود که یک کالای ۱۰ تومانی به قیمت ۱۰۰ تومان عرضه می‌شود. پس برای آنکه

○ پس از تعیین قیمت فروش کارخانه، هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها، ضوابطی را برای تعیین میزان سود عمده‌فروشی و خرده‌فروشی کالا مشخص می‌کند.

هزینه‌های حقوق گمرکی و سود بازرگانی، ترخیص کالا، هزینه بخشی از دمووراژها و هزینه بخشی از انبارداری‌ها با یکدیگر جمع شده و ضوابط سود واردات نیز توسط مجمع عمومی سازمان حمایت مشخص و اعلام می‌شود. بر اساس این سودها نرخ فروش مشخص شده و برگ‌های اعلام قیمت سازمان برای اقلام وارداتی که به صورت فرم خاصی است صادر شده و رونوشت‌های آن به وزارتخانه‌ها و ارگان‌های ذی‌ربط ارسال می‌شود.

اصولاً قیمت‌گذاری کالاهای تولید داخلی و وارداتی هر چند وقت یک بار به صورت نرخنامه توسط روابط عمومی سازمان حمایت انتشار می‌یابد.

■ چند قلم کالا در گروه اول قیمت‌گذاری کالاها توسط

دولت قیمت‌گذاری می‌شود؟

□ در گروه اول، تعداد کالاها ۲۱ قلم می‌باشد و این اقلام هر کدام تعدادی کالا را تشکیل می‌دهند. برای مثال یکی از اقلام محصولات پتروشیمی است که لااقل ۵۰ قلم کالا را دربرمی‌گیرد.

■ چارچوب (چارت) سازمانی تعیین قیمت کالاها را ذکر

فرمایید؟

□ گزارش‌های کارشناسی سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، در هیأت تعیین و تثبیت قیمت‌ها مطرح می‌شود. اعضای این هیأت نمایندگان مجمع عمومی سازمان حمایت هستند که متشکل از ۱۱ وزیر و مدیرعامل سازمان حمایت می‌باشند.

گزارش‌های مطرح شده در این هیأت برای برخی کالاها تصمیم نهایی محسوب شده و برگ اعلام قیمت صادر می‌شود. در مورد کالاهای اساسی مانند برنج، روغن، شکر و... هیأت گزارش‌های مطرح شده را همراه با نظرات تولیدکننده جمع‌بندی می‌کند و حسب مورد به ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار و یا شورای اقتصاد پیشنهاد می‌شود. شورای اقتصاد آن را در یک کمیسیون که اعضای آن معاونین وزرای عضو شورای اقتصاد هستند، به‌عنوان کمیسیون شورای اقتصاد مطرح می‌کند. سپس موضوع به شورای اقتصاد ارجاع می‌شود و در این شورا

کالاهایی که مشمول قیمت‌گذاری هستند از ابتدا تا انتهای کار، یعنی از آغاز تولید تا زمانی که محصول به دست مصرف‌کننده می‌رسد، سیستم به نحوی طراحی شود که در تمامی مراحل به صورت خودکنترلی عمل کند، قیمت‌گذاری می‌تواند مفید باشد و به نظر من نیز مفید بوده است.

به نظر من قیمت‌گذاری طی سال‌های اخیر به‌ویژه در دوران جنگ تحمیلی و دوران بازسازی برای برخی اقلام ضروری بوده و اثرات مثبتی داشته است و در آینده نیز ادامه خواهد داشت.

■ در قیمت‌گذاری کالاهای اساسی چه عواملی اهمیت

دارد؟

۱) نرخ ارز تأمین کالاهای اساسی، هزینه‌های تبدیل مواد اولیه به کالا و هزینه‌های توزیع، فروش و انبارداری، عواملی هستند که معمولاً در بهای تمام شده و قیمت‌گذاری کالاهای اساسی اثر دارد.

■ آیا قیمت‌گذاری یک کالا در صادرات آن اثر دارد؟

۱) برای صادرات یک کالا قیمت‌گذاری سازمان حمایت می‌تواند غیرمستقیم اثر داشته باشد. به عبارتی اگر تولیدکننده بتواند در حد ظرفیت تولیدی خود ارز تأمین کند، به دنبال صادرات نمی‌رود. پس اگر قیمت محصول به نحوی تعیین شود که تولیدکننده از سودآوری کامل خود مطمئن شود و همچنین بتواند ارز از وزارت صنایع یا دیگر وزارتخانه‌های تولیدی تأمین کند، معمولاً دنبال صادرات نمی‌رود، ولی تولیدکنندگانی که بخواهند در بازار جهانی به رقابت بپردازند و آینده‌نگری بیشتری داشته باشند، مرکز توسعه صادرات روی کالاهای صادراتی آنان قیمت‌گذاری می‌کند. این قیمت براساس قیمت‌های جهانی تعیین می‌شود. در این قیمت‌گذاری مرکز توسعه صادرات ایران بعضی اوقات از سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان مشورت‌خواهی می‌کند.

■ قیمت‌گذاری از سوی دولت تا چه حدی منافع

مصرف‌کننده را تأمین کرده است؟

۱) اقلامی که مشمول یارانه هستند، بخشی از مخارج خانوار را تأمین می‌کنند. از جمله این کالاها، نان، روغن، قند و شکر و... می‌باشد.

○ دولت ترجیح می‌دهد که اگر قرار است افزایش قیمتی در طول سال اعمال شود، مردم از آن آگاه باشند.

اهداف تخصیص یارانه به کالاها که مدنظر دولت است برآورده شود، باید به نحوی نسبت به قیمت‌گذاری، اعمال کنترل و نظارت شود.

○ ارزیابی نتایج حاصل از دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری کار مشکلی است و نیاز به تحقیقات جامع دارد. اما به نظر من در دوران جنگ تحمیلی و بازسازی برای برخی اقلام ضروری و اثرات مثبت داشته است.

دلیل دیگر برای دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری این است که برای تأمین بخشی از یارانه‌ها باید از سیستم مابه‌التفاوت استفاده کرد. در ضمن به خاطر عدم تعادل عرضه و تقاضا و وجود برخی مقررات و محدودیت‌های ارزی، عرضه برخی کالاها بسیار کم و کشش بازار برای مصرف آنها بسیار زیاد است مانند خودرو). در نتیجه قیمت‌های حاکم بر بازار می‌توانند ارقام بالاتری را نسبت به قیمت‌های مناسب داشته باشد. بنابراین دولت برای جلوگیری از واسطه‌گری و به منظور کسب مختصر درآمد، برخی از این اقلام را مشمول مابه‌التفاوت می‌کند. شمولیت این اقلام برای مابه‌التفاوت دارای فرآیندی است که یکی از این مراحل قیمت‌گذاری است.

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت: دولت باید در قیمت‌گذاری در یک حد معقول دخالت نماید. البته در این بحث باید اشاره کرد که اگر رکودی در بازار باشد و دولت در قیمت‌گذاری دخالت کند، کار معقولی نیست.

به‌طور مثال دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری کالاهای خانگی در برهه کنونی، امر معقولی نیست و باعث افزایش قیمت این کالاها می‌شود. چون عرضه این کالاها بیش از تقاضا است.

■ دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری تا چه حدی مؤثر بوده است؟

۱) ارزیابی دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری بسیار کار مشکلی است و نیاز به تحقیقات جامع دارد. بخشی از تحقیقات که من از آن مطلع هستم، بیانگر آن است که در سطوح کارخانه و در سطح عمده‌فروشی معمولاً قیمت‌های اعلام شده از سوی دولت بالای ۷۵ درصد رعایت می‌شود. اما در سطح خرده‌فروشی به علت تعدد و در برخی از زمان‌ها به علت کمبود کالا، متأسفانه درصد رعایت قیمت‌ها کم است. بنابراین اگر قیمت‌گذاری و کنترل بتواند به شیوه‌ای عمل شود که برای آن

تلاش می‌شود بخشی از این افزایش هزینه‌ها از طریق کارایی و افزایش در تولید و از طریق صرفه‌جویی در هزینه‌ها جبران شود و بخش دیگری از آن نیز به ناچار اعمال می‌شود.

■ آیا تغییر نرخ ارز در چارچوب قیمت‌گذاری اثری دارد؟

□ تغییر نرخ ارز یکی از عوامل بسیار اساسی است که در قیمت کالاها مؤثر است. بخش قابل توجهی از کالاهای تولید داخلی متأسفانه ارزبری زیادی دارند و کارخانه‌های ایران از لحاظ تأمین دستگاه و ماشین‌آلات به ارز وابسته هستند. در نتیجه تغییر نرخ ارز، هزینه تأمین مواد اولیه، تعمیرات و نگهداری و استهلاک‌ها را بالا می‌رود. پس در قیمت کالا مؤثر است.

○ سازمان حمایت در تعیین قیمت میوه‌ها و تره‌بار دخالت مستقیم ندارد. اتحادیه‌های صنفی و شهرداری‌ها در قیمت‌گذاری این کالاها نقش دارند و سازمان حمایت نیز با آنها همکاری می‌کند.

■ آیا سازمان حمایت روی کالاهای کشاورزی نیز نظر

می‌دهد؟

□ معمولاً اقلام اساسی کشاورزی مانند گندم، جو، چغندر قند، پیاز و سیب‌زمینی برخی دارای قیمت رسمی و برخی دارای قیمت تضمینی هستند.

برای آنکه از کشاورزان حمایت شود، هر ساله برای محصولات اساسی قیمت خرید تضمینی تعیین می‌شود. تولیدکنندگان مجاز هستند با این قیمت‌ها بفروشند و یا اینکه دولت حداقل کالاهای تولیدی آنها را با این قیمت‌ها از آنان خریداری می‌کند.

■ آیا سازمان حمایت در زمینه قیمت‌گذاری میوه و تره‌بار

دخالت دارد؟

□ در زمینه میوه و تره‌بار، سازمان حمایت دخالت مستقیم ندارد. در برخی موارد که اتحادیه‌های صنفی و شهرداری‌ها در قیمت‌گذاری نقش دارند، سازمان حمایت نیز با آنان همکاری دارد.

بنابراین روند قیمت‌گذاری همراه با یارانه و کنترل برای مصرف‌کننده بسیار کمک‌کننده است و به‌ویژه این امر برای اقشار آسیب‌پذیر مفید بوده است.

می‌توان تصور کرد برخی اقلام که مشمول قیمت‌گذاری هستند و یارانه به آنها تعلق می‌گیرد، رها شود، در این صورت قیمت آنها لااقل ده برابر افزایش می‌یابد. اگر قیمت‌گذاری همراه با کنترل مناسب تا لحظه مصرف کالا باشد، اثر قیمت‌گذاری برای مصرف‌کننده به مراتب بیشتر خواهد بود.

■ آیا اقتصاد ایران ایجاب می‌کند قیمت‌ها در بازار رقابتی آزاد گذاشته شوند؟

□ به نظر من خیر. بحث‌هایی که در رابطه با بازار آزاد می‌شود، عموماً منبعت از نظریه‌هایی است که در بازارهای کارایی سرمایه قابلیت عمل دارند. تمام فرمول‌ها و مدل‌ها در چنین بازاری طراحی شده است. تعیین بازار سرمایه و بازار کالاهای آنها حداقل در حد متوسط از کارایی برخوردار است. در حالی که بازار سرمایه و بازار کالاهای ایران در حد ضعیف هم کارا نیست. در چنین بازاری تعریف ارزش کالا متفاوت است. در صورتی که در بازار کارا وقتی صحبت از ارزش می‌شود، می‌گویند ارزش هر چیز مطابق با پول نقدی است که برای آن کالا داده می‌شود.

به همین دلیل در اقتصاد ایران دخالت دولت امری ضروری است. اگر روزی اقتصاد ایران توانست از محل صدور کالاهای غیرنفتی خود آن چنان درآمدی کسب کند که محدودیت‌های ارزی در حد نسبی رفع شود، به تدریج می‌تواند روند بازار آزاد را پیشه کرد.

■ افزایش قیمت‌ها در آغاز هر سال روی روند قیمت‌ها تأثیر زیادی دارد. این معضل را چگونه می‌توان مرتفع کرد؟

□ معمولاً چون سال مالی آخر اسفند ماه ختم می‌شود و بودجه دولت نیز از آغاز سال قابل اجراست، تبصره‌های بودجه افزایش قیمت‌هایی را به همراه می‌آورد و از طرفی دولت ترجیح می‌دهد که اگر قرار است در طی سال افزایش قیمتی صورت گیرد، در آغاز سال عموم ملت از آن آگاه شوند، به همین دلیل قبل از پایان هر سال، با توجه به تبصره‌های بودجه و تأثیر آنها در تورم و همچنین افزایشی که برای دستمزد کارکنان داده می‌شود، بررسی‌هایی صورت می‌گیرد و این بررسی‌ها جمع‌بندی می‌شود، سپس گزارش‌هایی تهیه و برای شورای اقتصاد که معمولاً تصمیم‌گیرندگان هستند، ارسال می‌شود و قیمت‌ها تغییر می‌یابد.